

ARTICULUS XX.

De prophetia Ezechielis.

Ezechiel est Leviticus tribu filium sacerdotum Buzi um cum Iechoniam, et praecepit militie ac regni robore Nabuchodonosor, urbe delicita, Babylonem traduxit. Cepit ipse anno captivitatis sua quinto, etatis vero, ut plerumque creditur, trigesimo vaticinari, et viginti annos proscutos futura predictare. Nam initio prophetie ait, se visiones Dei vidisse anno trigesimo: *Et factum est trigesimo anno... ipsa est annus quintus transmigrationis regis Joachim, quem annum trigesimum aliud a jubilico, aliù solenni fœderis instaurazione sub Josia rege postinventum in templo ab Heliæ suemo pontifice Legis librum, alii à Nabuchodonosoris anni nativitate aut into regno, alii denique à Nabopassore Nabuchodonosoris patre, qui novum Chaldaicæ monachia initium fecerat, victo Saraco, sive Chaldaeane Assyro ducendum potuit; at verisimile admodum est, quod et probat Hieronymus prefatione in Ezechiel, trigesimum atlatis Prophete annum notari, quo ex legis instituto sacerdotiū munera flli Levi inibant. Interfectum esse ferunt à nationis sue principo, quem acriter do legis deserta, et lapsu in idolatriam reprehenderant. Obscuritate et caligine prophetias suas involvit, in principio potissimum, et fine operis; quam fortasse ob rem Ezechielis lectio interdixerunt. Judeorum nondum trigesimum annum assecutus, ut et de Canticis eanticorum legendis decreto pariter caverant.*

In primis cùm se vocatum ad Deo dixisset ad prophetam, preannuntiavit captivitatem populi, atque urbis excidium, ut verbis Jeremia augeret fidem et vanam spem quam pseudoprophetæ fecerant populo, à Judeorum animis depellerent. Prædictis deinde graves angustias vicinis Gentibus adventuras, populi sui redditum in patriam, tempiliæ instaurationem, quibus subtiliore sensu Messie regnum, gentium vocatio ad fidem, atque Ecclesiæ constitutio confirmaret. Prophetarum omnium eruditissimus, atque acutissimus merito habetur, quod gravibus sententiis, anagmaticis visionibus, metaphoris, figuris, similitudinibus, profana scientia atque arithmeticæ cognitione praeter easter pœnior sit atque abundet. Quod ad stylum attinet, S. Hieronymus nec satis discretum, neque admodum rusticum, sed inter medium et ex utroque temperaturam censuit, ut hominem decibat inter Chaldeos agentem, utenamque style coram familiariter. Visiones vidi numero 22, easque ex ordine temporum, quibus visa apparuerunt, omnes digessit; unde intelligendi difficultate maxima res ipsa parit, non temporum confusio.

Hoc, quem habemus, viri divino spiritu afflati prophetæ librum canonicum et germanum esse ostendit enim ipsa argumenti, et rerum futuræ ratio, quarum cognitionem non nisi Deus in animum scriptoris immisit, tunc veterum omnium consensus comprobatur. Quam ob rem nullus præterea armis egemus ad Spinosa adversariorum atque obtractatorum perpe-

tuum repellendum; nec desiderandum ultra esset quidquam, quo nos munire magis deberemus, etiam si validiora is haberet cause: sua presidin; quanto magis cum afferat infirmita. Negat ille, qualem scriptis reliqui Ezechiel ad nos devenisse librum, sed tantum operis fragmentum superesse; quia incipit in nostris libri reliquias sermo ab iis verbis conjunctionem cum alio superiori significantibus: *Et factum est in trigesimo anno... priora ergo desunt, quia propheta prescriperat, quia ab anno trigesimo nunc exordium prophetiarum dicitur. Ubi vero est epocha, unde annus iste repetatur? vel ubinam describuntur visiones ante illum annum habite? quia Josephus, lib. 10 Antiq., cap. 10, scribit inter Ezechielis vaticinia et illud existuisse de Sedecia nonquam visuro Babylonem, scribit et duos propheetarum ab eo refectos libros; nunc autem in Ezechiele legitimus cap. 17, v. 12 et 20, futurum ut Sedecia Babylonem adduceretur, nupsiā vero ut Babylonem non videat; atque unum tantum Ezechielis volumen habemus, quod quidem Synagoge magna vris Thalnud cap. 1, Bayv Bathra, attribuit, non Eze-*

quis hac, et si quæ sint horum similia, vim quamdam habere patet? Et factum est, invenimus initio libri Iose, propheticæ Iose, historie Machabœorum, que fragmenta non sunt majoris operis. Miro hominem, qui videri velit Hebrei peritus, ignorare vocatum et nihil omnino efficeret hoc loco præter mutationem verbi è futurâ significacione in præteratum; vel sepius solius ornatâ gratia, atque ex usu dicendi apud Hebreos familiariter in narracionem exordio adhibetur. Annum trigesimum unde repetere quis possit, supra documentum, cuius epocham, quamquam ea ignota nobis esset à scriptoris etate remotissima, explorata ram habentel ejus atatus homines probè docti, unde tempus à prophetis indicatum supputaretur. Ante annum vero illum trigesimum visiones nullas Prophetæ viderat; vel si quis vidi litteris non prodidit.

A quo scriptore didicerit Josephus vaticinatum Ezechielis de Sedecia Babylonem non visuro, non satis assequi possum. Si tamen verum est, et istud oraculum prophetam edidisse, vel solo sermone fudit, vel ad regem misit, qui id nuntiaret, vel per epistolam prophetarum librum nonquam relatum de verbo Dei ad factò certiorem fecit, potiusque sine ullis orationis dissimilitudine utrumque asseverare, et ad ductum in Sedeciam in Babylonem, et urbem regiam Chaldeorum nonquam ab eo visum iri, quis dum diligenter, capiun in itinere, effossisque oculis in urbem Chaldei deportaruna. Duos vero existisse Josephi avo prophetiarum Ezechielis libros nonquam assentias: fieri enim non posset ut curum alter omnino intercidisset ex sacris omnium nationum codicibus, quas Scripturarum interpretatio manaverat. Siquid autem Josephi tempora duplice volumine Ezechiel opus sumum complexum, eorumque alterum perisse nemo alijs tradidit. Rectius interpretamus Josephi sententiam de hoc ipso Ezechielis libro ad nos delato, qui olim in duas partes distribueretur, primi-

capitibus 39 constantem; alteram reliquias facile divisibilibus, propter novum veluti argumentum genos, quippe ad descriptionem urbis et templi, tribum distributionem spectantibus. Conflatum ex ambabus hisce paribus totum prophetarum Ezechielis corpus efficit librum unum, quem ignorantia et levitate hebraicæ sonniantes Thalmodistæ tribuant opera magistrorum Synagogæ magnæ, quia futurum rerum praesens extra terram sanctam scribi eorum arbitrio non poterat. Synagogam magnam recessisse, mendis purgasse, evulgasse nitidiora Ezechielis exemplaria non repugnamus; primum exemplar descripsisse est sex capitibus; alteram in duodecimo capite desidentem, ubi, que providit, nempe multorum regnum interitum, Messia adventum et mortem, Judæi regni ruinam, Propheta eleganter tractavit. Quibus apposita sunt ejusdem prophete duo postrema capita duas singulares historias complectentia, alteram Susanne, alteram Beli et Draconis. Primum caput operis, cuiusmodi in Hebreis codicibus nunc existat, et versiculos usque quartus secundi capituli Hebreiæ scripta sunt; deinceps Chaldaicus est sermo, qui regi in aula ministrarent, postquam Chaldaeorum literas et sapientiam didicissent. Inter eos et Daniel adolescentes ex regia stirpe natus in captivitatem raptes est, ibique prophetia dono illustratus scripta multa predicendo usque ad Cyrus Persarum regem, qui defuncto Dario Medo, alter nomine in Scripturis Astyge nuncupato, Babyloniorum quoque regnum obtinuit. Cepti junior Propheta ab impudicorum senum calumnis vindicare invenientem Susanne castissimam conjugis Joachim, emque a falso populi judicio liberavit, quod maximam gloriam adolescenti videnti acutæ, et Dei spiritu habenti apud omnes peperit. Deinde Nabuchodonosoris somnum ex animo jam deletum de statua partim aurea, partim argentea, aera, ferrea, testacea divinitus cognitum cum aperulisset, est interpretatus: quoniam brevi auxit rex honoribus amplissimis hominum sapientissimum, à quo rei ejusmodi cognitio et scientia perquireretur, eumque omnibus Babylonis provinciis et magistris praefecit: ad quem sic adibatur, ut ad ipsum de omni regni negotio referretur.

Ob id Nabuchodonosoris successoribus acceptissimus etiam fuit, cui proper sapientiam, quia omnium, maxime abundantabat, nihil dignitatis atque officiorum diminutum est. Multa præterea egit summis laudibus celebraudi ad religiosum defensionem; idolum Beli contrivit, draconem Babylonie pro Deo habitum composta offa disrupt, et solum verum Deum coli oportere doctrinæ, exemplis, re probavit. Ab iniunctis sepe expeditus ad necem, atque in invictam regum adductus, bis in lacum leonum conjectus est, unde tamen, Deo protegente, incolamus evasit iniunctum non tantum vituperatione quam detrimento gravissime. Proventus estate, cum Cyrus summam imperii obtinuerit, Sussis creditur obisse. Nam, et si ejusdem regis beneficio Iudeis omnibus concesso reverti commode in patriam posset, maluit tamen in exili loco apud

Babyloniorum regem in officio manere, quo faciliter tueretur publicam fratrum suorum causam, si forte, quod erat maximum metendum, invidi tempestatem aliquam adversus fratres commovissent.

Quod vero nostra disputationis argumentum est, descripsit ipse visa sua non modo, sed et actiones quas rerum Babyloniorum narratione intermixit, quantum ad sumum institutum opus erat, omniaque in unum librum inclusit. Librum istum in duas partes distribuere optimè possumus, alteram historicam, quia Nabuchodonosore, Balthasare, Dario summum imperium gubernantibus, que sibi Babylone evenerant, persecutus est sex capitibus; alteram in duodecimo capite desidentem, ubi, que providit, nempe multorum regnum interitum, Messia adventum et mortem, Judæi regni ruinam, Propheta eleganter tractavit. Quibus apposita sunt ejusdem prophete duo postrema capita duas singulares historias complectentia, alteram Susanne, alteram Beli et Draconis. Primum caput operis, cuiusmodi in Hebreis codicibus nunc existat, et versiculos usque quartus secundi capituli Hebreiæ scripta sunt; deinceps Chaldaicus est sermo, qui regi in aula ministrarent, postquam Chaldaeorum literas et sapientiam didicissent. Inter eos et Daniel adolescentes ex regia stirpe natus in captivitatem raptes est, ibique prophetia dono illustratus scripta multa predicendo usque ad Cyrus Persarum regem, qui defuncto Dario Medo, alter nomine in Scripturis Astyge nuncupato, Babyloniorum quoque regnum obtinuit. Cepti junior Propheta ab impudicorum senum calumnis vindicare invenientem Susanne castissimam conjugis Joachim, emque a falso populi judicio liberavit, quod maximam gloriam adolescenti videnti acutæ, et Dei spiritu habenti apud omnes peperit. Deinde Nabuchodonosoris somnum ex animo jam deletum de statua partim aurea, partim argentea, aera, ferrea, testacea divinitus cognitum cum aperulisset, est interpretatus: quoniam brevi auxit rex honoribus amplissimis hominum sapientissimum, à quo rei ejusmodi cognitio et scientia perquireretur, eumque omnibus Babylonis provinciis et magistris praefecit: ad quem sic adibatur, ut ad ipsum de omni regni negotio referretur.

Hec que postremo loco possumus, sunt majora copia rationum confirmanda. In disceptationem enim questionemque primo illud vocatur: Danielis ipse met librum scripsit Babylone captivus; an vero Hebreus aliquis legis studiosus proprie Machabœorum tempora fixerit Danielem olim scripsisse? Rursus Prophetais accensendum sit Daniel, an is scriptoribus quos agiographos vocant? Tertio, an historia Susanne, Beli, et Draconis, uti et Azarie Oratio, et trium puerorum Canticum veritate niantur, et canonice dignitatem jure obtineant? Quartio, an eam scriptor Daniel sit, uti et reliquarum partium, que sola apud Hebreos supersunt? Hec enim omnia vel infideles, vel Hebrei, vel heterodoxi in disputationem adducunt, ut convallant aut dubia faciant que pro scripti antiquitate, pro dignitate Danielis, pro historiarum veritate et anterioritate divina, pro scriptoris unitate nos religiosissime stabilimus.

Itaque primo constitutus Danielum auctorem esse libri suo nomine inscripti contra Porphyrii, Spinoze, Hobbesi deliramenta, quorum primus absurdus existimat temporibus Antiochi Epiphanius. Iudeum quenamvis scripsisse; alter septem priora capita consignata litteris post restitutum à Jada Machabeo templo; tertius, affirmari non posse Danielen

fuisse vaticinorum suorum scriptorem. Etenim, quanquam nomen Danielis in capite Prophetie positum non sit, ex multis tamen locis, ubi de se ipso loquuntur, colligimus Danielem conscripsisse, et scribendi mandatum accepisse à Deo, cui an paruerit, nefas est dubitare. Capite 7, v. 1, legitur: *Anno primo Baltassar regis Babylonis Daniel somnium vidit: visio autem capituli ejus in cubili suo: et sonnum scribens brevi sermoni comprehendit, summatimque pertinens ait: Videbam in visione meā, nocte.... Capito 8, v. 4: Anno tertio regni Baltassar regis visio apparuit mihi. Ego Daniel...., et vers. 26, narrat se jussum tegere, id est, anagnimatice proferre visionem: Tu ergo visionem signa, quae posuit multas dies erit. Et ego Daniel languui.* Rursus cap. 12, v. 4, cedam repetit ob novum sibi factum mandatum apponendi quasi sigilli libro, ne inteligeretur quae scriperat, antequam advenissent: *Tu autem, Daniel, clude sermones, et signa librum usque ad tempus statutum.... Ex quibus intelligi potest ita rem se habere ut propositum. Contra haec verò, quibus Synagoga atque Ecclesia semper adhibuerunt fidem, quid tandem increduli homines affuerunt? Clariora, inquitque Porphyrius, sunt usque ad Antiochum Epiphaneum, quia Daniels vaticinia dicimus, quām conveniat esse prophetis: inō narrationes: potius summa præteritarum rerum quām futurarum vaticinationes.*

Porphyrius hoc modo disserente copiosè olim confutaverant Methodius, Eusebius, Apollinarius, ut Hieronymus retor, quorum quidem Patrum operibus jamdiu eargamus. Verum potestae quidquam dici absurdus, quām à Porphyrio dicatur? Dixisset pariter anctorem Antiochi Epiphaneum recentiorum esse, si intellexisset, quae Daniel prædicta futura post Antiochiam atatem. Nam rerum eventu atque intellectione illuminantur quae erant obscuræ, et fluit historica quae propheticæ provisa sunt. Inō vero sanius argumentari debuit philosophus, Danielis pecus divino Spiritu fuisse completum, quippe historia omnino consentanea sunt Daniels vaticinia. Cū essent Reges ii Babylonum Nabuchodonosor, Baltassar, Darius, erat profecto et Daniel, cujus sapientia, doctrina et justitia testimonium dedit Ezechiel cap. 14, v. 14, et cap. 28, v. 5. Extant Hebraica exemplaria in canonem post Babylonianam capitavitate inserta, antequam septuaginta Senes Scripturas Græcæ redierunt, in iisque Daniel se locutum, se scribere agressum profetaret. Quid plura querimus, si ratione quidem duci amemus, non abripi negundi cupidine?

Verum negat iam Porphyrius, si potest, à Christo Domino, Matth. cap. 24, v. 15, Daniels prophetiam commemoratam et vateinum de irreparabili Iudeorum excidio Danielis appellatam? *Cum ergo videritis abominationem desolationis, quae dicta est à Daniel propheta, stantem in loco sancto....* Neget Josephum lib. 10 Antiq. Jud., cap. ult., cūm multa alia de Daniel dixisset, illustra haec de tanto viro adjeccisse? Quoscumque libros à se conscriptos reliqui Daniel, leguntur etiamnum apud nos, atque illos nobis certam fidem

faciunt, *Danielum cum Deo colloqua habuisse.* Negat eundem Josephum, lib. 11, cap. ult., loquentem de Alexandri Magni profecitione Hierosolymam atque ingressu, inter cetera meminisse ostensi Alexandro libri Danielis, in quo Graecum quendam debellatum Persas significabatur, cūque rex se illum ipsum esse interpretaret, latum permisisse Judæos, ut patris legibus viventer, et septimo quoque anno tributorum immunitam daretur? Si harum rerum scientiam aut negligit aut spernit Porphyrius, verius jam ipsius columnam et negligamus et spernamus.

Spinosa quoque refuta opinio est, qui proprio ingenio et pertinaciā tempus definivit editiois priorum capitum libri Danielis à templi purgatione per Judam Machabæum indicata. Quid enim? Si Matthias Jude pater migraturus è vita studium legis filii commendans, promissa divina procreatione, et eorum proponentes exempla, qui adjutorem Deum olim erant experti, eropos ait ab angustiis Ananiam, Azarias, Misaelam, Danihelum, ut in Daniels libro paratur? *Ananias, et Azarias, et Misael credentes liberati sunt de flammis.* Daniel in suā simplicitate liberatus est de ore leonum, lib. 1 Machab., cap. 2, v. 59 et 60. Quare autem haec potius ex chronico Chaldaeorum libris, quām à Daniele capituli 3 et 6 et reliquorum scriptore sumptu temere coniunct Spinosa? An quia, ut inquit, priora capita Chaldaico sermone complexus est alter, qui Danieli fecit additamenta? Sed quid mirum Danieli Babylone commorantem, regis numeribus functum, Chaldaicis litteris instructum, res Chaldeorum vel tum presentes, vel futuras, atque ipsa etiam Regis verba, et edita diligenter exhibent, usum Chaldaicu idiomaticu, sermonem Hebraicum tantisper internissem? Deinde quām insulsum est dicere septem priores Danielis capitula ex annalibus Chaldaicis esse excepta, si non nisi post Matthei obitum extracta ponit Spinoza: *Matthias autem moriens allegat, quod ex ipsis capitibus exprimitur est?* Numquid et senex illi fortissimus à Chaldaeorum scriptis sumperat? Car etiam mavolt prima capite septem à reliquis discripsi, ut alter primam, postremam partem Daniel, quam præstaret, seposuerit? Cumque Daniel, quid sibi anno tercio Baltassari apparuerit, narrat capite octavo, non etiam narrare in superioribus, quid anno primo Baltassari videbit? Quam interpretationem propositis sibi anagnimatibus attulerit? quām vitam Babylonem capiūs egredi? Eadem confutationes valent et contra Hobbesium; quibus conciliadur, dilucidè probari gravissimum momentum scriptorum Danielis germanatum. Nec verò Thalmudistarum opinionem curamus, quos secutus videtur Isidorus Hispalensis, lib. 6 Origin., cap. 2, perpperūt sentientes Synagogam magnum in compendio Daniele elaborasse. Nam fieri quidem potest, ut de Ezechiele dicebamus, *Synagoga magistrorum librum disponuisse, ut nunc habemus;* at primos litteris tradidisse, non nisi Rabbinī somnari potuerunt.

Prima expedita ad alteram causam progredimur:

Prophetæ fuerit Daniel, unde et librum Danielis propheticum nominari oporteat? quam fortassis pretteriri sine prajudicio possit quis crediderit, quid solo nomine Hebreis discrepamus; quippe ipsi licet à Prophetarum consilio Danielē seponant, atque ad calcem Scripturarum eju[m] librum conjiciant; canonicum tamen et diviu[m] esse non diffidentur. Verum Christi Domini pronuntiatum Danielē prophetam appellantis, nos compulsi hanc causam suscipere, cō saltem profituram, ut facilius omnes intelligentiarib[er]e esse Librorum sacrorum distributionem ab Hebreis factam, atque in re manifestissimā Hebreos sibi non constare. Enīnverò nobiscum hi sentiunt existare in Danielis libro oracula et vaticinia de futuris populi Dei, aliarumque nationum, et regnum rebus divinitus inspirata Danieli: *Prophetam autem vocare nolunt, quia in aula regiā vivendi modum non est secutus, quem ali proprie[n]te tenerunt;* quia eunuchs erat: eunuchos autem ab Ecclesiā, et populo Dei arceri jubet Deus, Deuter. cap. 23; eunuchum vero fuisse arbitrantur, seu quid preposito eunuchorum traditus sit custodiendus, seu quid Isaías cap. 59, v. 7, prophetaverit egressuros de Ezechia viros qui eunuchi Babylonio regi seruissent: *De filiis tuis, qui exibunt in te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis;* quae optimè in Danielē quadrant; quia nusquam diecut Dominum ad Danielē verba habuisse, quae s[ecundu]m ceteris Prophetis fecisse legitur; quia somnia potius sunt, quām revelationes, quotquot Daniel scripto restituti; quia prophetia tum in animali suggeritur, eum quis abalienatus animo est, suas cogitationes pro arbitrio suo non intendit quo vult: in pacatum autem Danielis mentem illapsus fuit inspirans Deus; quia denique nemini Judeo extra terrae sanctae fines prophetandi minus concessum est. Hac sunt argumenta propter quae refutant Hebrei prophetam Danielē nuncupare.

Bella haec sane et digna studii Synagoge! Non potest non esse propheta, qui futura providet, intelligit, interpretatur; qui divino nomine incensus remotissima in soli Dei voluntate posita, atque uni Deo cognita intuetur; qui tempus, numerum annorum, locum prefniti rei eventura omnium maxime, Christi videlet Satoris hominum; qui Babyloniorum, Egyptiorum, Syrorum regum lapsura imperia et prenovit, et aperte prædicti; cui Deus aspiciendam propositus aliarum rerum vicissitudinem, alarmarum stabilitatem, que modo ad politicas, modo ad sacra negotia referuntur. Horum verò omnium magnam copiam Daniel Deo plenus tradidit, docuit, scriptam reliquit. Quid ergo ei dedit, quominus prophetam appellent plura complexum quam prophete singuli facere solent, reliquis ob id insigniorum? Praeclarè in hanc rem Josephus à recentiorum Hebreorum prejudicis solutus lib. 10 Antiq. cap. ult., exterum Danieli preconium tribuit: *Omnia ipsi incredibiliter, ut uni ex maximis prophetis concessa sunt, omnique vita tempore honorem et gloriam et apud reges et apud populum est assecutus.... Non enim futura solum prædicti, quenadmodum alii prophete-*

ab hoste pertulisset? Quod si in Spiritu sancto locutus est Daniel, ut Hebrei fatentur, etiam propheta non aduenererit, necesse est, quem volunt eanachorum fuisse fatentur cum Ecclesiâ, et Dei populo societate conjunctum. Quaenam non ingredi Ecclesiam Domini, Deuter. cap. 25, idem est, ac non frui amplissimis in Synagoga numeribus, atque inter extera praesepare omni jure decadendum in uxores filiarum Israel, quo jure utique Daniel caruissest, si fuisset abscessus junior.

Etsi verò nunquam dicitur Danielem cum Deo collocutum, vel sonnia tantum vidisse legatur; insinuator inde quidquid colligitur, quod Rabbinorum rugis patrocinetur. Commentitum omnino est prophetam in verbis à Deo profatis positum putare, que in signis profecto, et in quibusvis rerum futurorum declaratioibus sistit. Et Samuel quedam per somnium cognovit, vel in Theodorei verbis utatur in Praefatione suorum Commentariorum in Danielen, per quzedam, quemadmodum Daniel, sibi interius divinitatem revelata, praeconscendi, intelligendi, predicendi munere donatus est. Quod si de Samuelis laudiibus detrahatur non aduent, cur Daniell calumniam inferunt? Stulte etiam postulant, abstracti quicquam debere à sensibus, et quasi dementem fieri, ut propheta evadat. An existimat, cum olim Deus in hominum mentes liberator, eosque impelleret ad dicendum, alios esse debuisse, qui animo essent omni agitatione vacuo, alios, qui aetio quodam perciti, alios, qui vehementer impetu abrupti, atque abstracti future vel in audiencent aures effundenter, vel legendi conciserent, atque hos solum postremos prophetic gloria non caruisse, ceteros verò inferiori gradu collocassos? Sed quam insula est hec partitio ad dignoscendos prophetas! Spiritus ubi vult, et quomodo vult spirat, idemque manens prophetas pariter efficit, quonamodocunque corum mentes moveat deinceps venturus rebus institutus. Daniel, ut prophete ceteri, in sonnis vixit; ut ceteri, cogitationem removit à sensibus; ut ceteri, ab alienato animo interdum fuit; et viceversa ceteri, quomodo Daniel, tranquillius interdum, neque facti agitatores prophetarum. Quid ergo inter Danielen et reliquos interierit? Sed et tadel jam et puden huc argumentum diutius versare, quod eo inanis sit, quod pias ingredimus. Ezechiel Babylone extra Israeleam terrae limites prophetam egit; Jeremias in Egypto multa est vaticinatus, ibique propheticam dignitatem non amisi; neque Deus ullo adstringitur loco, ubi sanctorum hominum animos invadere debeat, ut propheticum munus accipiant. Itaque Daniel exsol a patre potius eximus esse propheta, et reverè fuit propheticâ doctrinâ excellens.

Cum de duabus primis partibus celeriter quidem, sed satis dictum sit, tertiam sumamus de historiâ Susanne, Beli, et Draconis, oratione Azariae, triumque puerorum canitudo, an verè ac divinitus sint communica data memoria. Dubitandi causa nascitur ex Hebreis codicibus, ubi desunt habe omnia, non defutura, ut

heterodoxi putant, si divinitus scripta Hebrei credidissent; multisque magis, si Daniel ipse in prophetice suum librum congesisset. Verum alterum de additamentorum Danielis auctore deinde; nunc illud de veritate et canonicitate tractemus. Veritatis ac divinitatis harum historiarum, cantici atque orationis testis est antiquissima greca editio, in qua ordine temporum servato, à Susanna historiâ caput initium liber Danielis, quod illa admodum puer Danielis contigerit, quando ipse florente doctrine et sapientiae diuinâ gloria cepit. In optimâ autem Sixti V editione greca versus ille postremus capituli 13: Rex Astyages appositus est ad patres suos, et suscepit Cyrus Perses regnum ejus, cum reliqua historia Beli et Draconis coniungitur; quod argumento est in veteribus Scripturis post exposita Danieli visa narratum fuisse Beli et Draconis exterminatum. In editione vero Theodosiani caput 42 desinit: *Et rex Astyages appositus est ad patres suos..., et erat Daniel conviva regis, et haec super omnes amicos ejus, quod est planè 14 capitis initium; ex quo intelligi potest vobis Theodosium indicare Susannam historiam 15 capite exhibitan non suo loco à se collocatam, et rerum ordinem postulari, ut 12 capiti 14 illico subjiciatur. Ideo autem in nostris Bibliis ad calcem conjecta sunt haec omnia, quia in exemplaribus Hebraicis desiderantur. Oratio autem Azaria, et trium puerorum cantica in omnibus Gracis et Latinis codicibus sum locum obtinere; ex quo planè intelligimus, ista duo partem olim fuisse narrationis quâ traditum est pueros illos àflammis, Deo servante, exiisse. Unde enim factum esset, ut in omnes Graecas, et Latinas editiones pervassissent isthac que vocant Additamenta, et vel à septuaginta Interpretum atque Grecois Scripturis inessent, nisi et approbata fuissent in universâ Scripturarum emendatione quam Esdras perfecit? Quonamobrem à Syris, ab Arabibus, ab Aegyptiis omnibus et leguntur et probantur.*

Hic non conjecture modo, sed certa veritati ex Ecclesiâ Patribus major accedit fides tanquam sacras et divinas Scripturas commendantibus has libri Danielis partes, quas canonicas esse ducunt. Interne lib. 4 contra Iherares, cap. 44, hoc habet: *Et audiens eis, qui sunt à Daniele propheta, voces: Sonum Chanana, et non Iuda, species seducta te, que verba sunt Danielis ad impudentes series, cap. 45, v. 36. Item ibidem Irenaeus, cap. 2, scribit Danielum prophetam Cyro interroganti quare non adoraret Bel, dixisse: *Quoniam non colo idola, quod relatum est in capite 14. Danielis, v. 5 et 4.* Clemens Alexandrinus, lib. 4 Stromat. de Susanna ait: *Taco cum Susannam, et Moses sororem; illa verò per suannam honestatem vel ad mortem usque procedens, cum ab intemperantibus condonaret amatoribus, persistit firma, et constans testis pudicitia.* Tertullianus, lib. de Jejun., cap. 7: *Aspice Danielis exemplum circa sonnum regis Babylonis, et si Deo miserabilis, locibus in locu fuerat horribilis. Et cap. 9: Sicut Danieli in lacu bonum esurienti prandium metentem exhibuit est. Et de Coronâ militi,**

exp. 4: *Et Susanna in iudicio revelata argumentum ve- laudi prestat.*

Origenes verò, epistola ad Jul. Africannum historiam Susanne refragantem, scribit manifestè non tam historiam Susanne, quam Beli et Draconis, orationemque Azaria, et puerorum hymnum in Ecclesiâ omnibus circumferri. Homiliâ 8 in Leviticum deinde aperte docet canonican historiam esse: *Sed tempus est nos aduersis improbus presbyteros uti sanata Susanna vocibus, quas illi repudiantes historiam Susannam de catalogo divinorum volvuntur descendunt;* nos autem et suscipimus, et contra ipsas opportunè proferimus. Rursus commentator in Matth. *Ubi sumus quod Danielis exemplo non ignorantes, quid in Hebreo possumus non est; sed quoniam in Ecclesiâ tenetur, alterius est temporis requirere de huiusmodo. Cyprianus, epist. olim 4, nume 45: No atas vos eorum nec auctoritas fallit, qui ad dororum presbyterorum nequitiam respondentes, sicut illi pudicum Susannam corrumpere et violare conati sunt.* Iterum epist. olim 56, nume 58: *Sie et Daniel cum compelletur adorare idolam Bel, in asserendum Dei sui honorem plena fidelis libertate proripi, dicens: nihil colo ego, nisi Dominum Deum meum, qui condidit eum et terram.* Addatur et liber de Oper. miseric. : *Danieli in lacu leonem ad prandium jussi regis inclusu prandium divinitus apparuit. Coniugero cum his Patribus possumus et Ignatium martyrem, epist. ad Magnes, Athanasium, epist. ad Serapion., et Marcellum, Ambrosium, lib. 5 de Spiritu S., cap. 3; Dydymum, lib. 4 de Spiritu S., et 5; Hilarius in Psal. 23; Basilium, Comment. in cap. 5 Isaiae; Gregorium Nazarenus, orat. 27; Severum Sulpitium, lib. 2 Hist. Sacr.; Augustinum, serm. 343, de Susanna et Josephi; Fulgentium, quest. ad Ferrandum. Hi enim summâ consensione historias ipsas ab heterodoxis in controversia positas pariem esse sacri textis judicarunt; quoniam illi verba, ubi opus erat, à Susannâ, à Danieli usurpata adhibuerunt; illi totam historiam ut à Spiritu sancto descripamt atulerunt in exemplum virtutis humanae et tutelae divinae.*

Deesse in Hebreis exemplaribus isthac fragmenta vident omnes Hebraeci perit, et nemo negavit hancenam; sed desunt et illa multa que divina esse et canonica sparsim in hoc opere validioribus rationibus ostendimus; sed hebraismi, ut autem, multi occurruerunt in oratione, ex quibus eruditus quilibet perspicit, olim ex verbis hebraicis orationem fuisse conjectat; sed Theodosius Christianorum hostis capituli, atque Hebraicis veritatis tenax, anno ferè sera vulgaris 133 ista omnia Graece reddidit summa fide; reddiderunt autem multis ante seculis et septuaginta Soteres; quemadmodum et alii duo Ecclesiâ Christi inimicissimi Aquila circa annum 130, et Symmachus anno ferme 200, qui utique ex Hebreicis litteris Graecas interpretationes fecerunt. Olim igitur additamenta Danielis in Hebreicis quoque codicibus exstant; exciderunt autem lapsi annorum, maximis reprobis Iudea temporibus. Quonamodò id acciderit, quis in tanta locorum et temporum distantia arbitrur, se certò conse-

ceturum? Origenes quidem in Epistola ad Africanum conciit Hebreos data operâ historiam Susanne suppressisse, ne apud posteros prebrosiora impunitatis seminorum sporum iudicium atque iniustitiae monumenta restarent. Sed non placet doctissimi viri conjectura, quanu auctor libri Genealogiarum infirmat: *In diebus Sedece fuit quoque Susanna filia Helcia, uxor Jochanni, cuius quâ duo senioris judices concubere volebant, minantes, si noluisset, criminarios eam concubuisse cum altero adolescenti; atterò ipsa noluit;* Daniel autem in sapientia sua liberat eam per inquisitionem, quia non consentiebant testimonia eorum. Ecce verò trium puerorum hymnus, oratio Azaria, historia Beli et Draconis in Hebreicis Scripturis pariter desiderantur, que nulli ex proceribus Judeorum infamiam creant, ininde verò ad Judaicâ nationis gloriam summopere conferunt? Multò satius est dicere, mali accepti, multat, jacentibus in situ et squalore Hebraicis libris, Hebraeoque populo incendiis, ruinis, cedibus percutio infeliciter partes quasdam libri Daniels perisse, que apud Hellenistas Alexandrinos, Aegyptios earum lectione mirificè delectatores in Greeki litteris incolumes manserunt. Illud demum hâc in re validius est Origenis ejusdem responsum ad Africanum, maximam exemplaribus, quibus semper usa Ecclesiâ est, præbendam esse fidem quanquam ab Hebreorum libris aliquâ in re discrepant. Non enim ad arbitrium nostrum codices formamus et fingimus, neque jaientes sustollimus; sed in Ecclesiâ semper adhibitos tanti facimus, quanti fieri ab omnibus catholicis Ecclesiâ auctoritas et acceptudo debet.

Autoritatis hactenus proposita pondus non elevant alterius Ecclesiâ Patris privata opinio, alterius dictum specum contrarium, alterius verò silentium, tum cum maximè loqui et affirmare debuisse videbatur, si quod sentimus, ipse sensisset. Si sunt Julius ille Africanus Scripturarum perlitissimus, qui huc Danielis fragmenta contempnit, Eusebius et Apollinaris, qui Porphyrio canonice auctoritatem historiarum Susanne, Beli et Draconis non opposerunt, cum commode potuerint, Melito, Cyrilus Hierosolymitanus, Epiphanius, Innocentius I, Gelasius, atque qui in catalogo sacrorum librorum recensere historiam Danielis prætermisserunt, Theodosius, qui in Danielen commentatoris scribens, easdem neque expoundas neque illustratas suscepit; denique Hieronymus, qui se de fabiis nominando, ne fide quidem dignas narrat ones iudicavit.

Nam Julius Africanus, Hebraicos codices insistens arbitrius est quidem Graecos homines ad voluntatem macilios esse has narratrices; confutans autem optimè est ab Origene, qui omnium Ecclesiârum testimonia produxit. Condonandum illi temporibus Africano erat suum illud iudicium, quando canonicas libri Danielis partes omnes Ecclesia nouum sacerdoterat: nunc contra et impudentissimus habetur, et societatem cum Christi Ecclesiâ dirimeret, quisquis Juli opinioni contumax accederet.

Eusebius verò et Apollinaris graviore causâ con-

tra Porphyrium institutā de veritate prophetarum Daniels consulō abstinerunt canonicas dicere historias a majore Ecclesiarum parte certè admissas; at propter discordem Hebraicam textum Porphyrio dubitabiles, neque ullo generali et publico decreto, quasi Ecclesie sigillo, obsignatas. In quo laudandi si sunt, qui certa cum disputabilibus non coniungerint, ne adversarii alio causam traducerent, non reprehendendi quid majoris auctoritatis Ecclesiae sibi patrocini tacerint. Responderunt tamen, ut testatur Hieronymus proemio Comment. in Danielē, partem esse prophetā Habacuc, ut post pauca dicimus.

Melitho, Cyrillus, Innocentius, Gelasius, et ceteri quotquot catalogo sacrarum Scripturarum confecto pretermiserunt de Susanne, de Beli et Draconis historiā, de Azarie, et trium puerorum laudationibus mentionem habere, nihil cause nostra officiunt. Cim enim Daniels librum recensuerint, partes quoque singulis, eu-jusmodi legentur in Ecclesiis, recognoscere credentur est. Aliquid fortassis negotii facessent, si quidquam non divinum in Daniels libro exceperint, quod divinum esse affirmantur; verum quoniam nullam omnino exceptionem habent, quis putet veros esse contrarios? unde et omisit Theodoretus locos istos Daniels explicare: quid inde incommodi? in primo Scripturam canone, in Hebreo videbuntur.

De Hieronymo sigillatum agendum est, qui Hebreico textui, neglectis Græcis et Latinis editionibus, visus est plus ceteris primas deferre. Ipse prefatione in Danielē sic loquitur: *Daniel apud Hebreos nec Susanna habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Beli Draconisque fabulas, quas nos, quia in toto orbe dispersae sunt, veru anteponit, easque jugulante subjecimus, ne videbuntur apud imperios magna partem voluminis detracerent.* Post multa verò contra libri veritatem objecta a magistro quodam Judeo historiarum Susanne, Beli et Draconis derisorie. concludit: *His et talibus argumentis apocryphis in libro Ecclesiæ fabulas arguitur. Super quā re lectoris arbitrio judicium derelinquis, illud admoneo.... Hac loquendi ratio velementem Rufino dispiicit, qui et lib. 2, adversus Hieronymum abrasas ab eo Scripturas criminabatur: Quis ergo in ista virorum eruditorum copia ausus est Instrumentum divinum, quod Apostoli Ecclesiæ tradidit, et depositum sancti Spiritus compilare? Annon est compilare, cum quedam quidem immutantur, et error dicunt corrigi? Nam omnis illa historia de Susanne, que castitate exemplum præstabat Ecclesiæ Dei, ab isto absissa est, et obiecta, atque posthabita, trium puerorum hymnus, qui maximè diuersus solemnibus in Ecclesiæ Dei canitur, ab isto et loco suo penitus erans est. Verum non tulit diuitiis Hieronymus, se malè adeo accepit à Rufino, sed Apologiæ 2 et omnibus purgavit, Rufi-numque lacessivit, inquitu Hebreorum sententias protulisse, non suam, et brevitatibus causa eorum argumentis non respondere: Quod autem refero quid adversus Susannam historiam, et hymnum trium puerorum, et Beli Draconisque fabulas, quas in volumine He-*

braico non habentur, Hebrei soient dicens, qui mea criminatur, stultum se sycophantan probat. Non enim quid ipse sentirem, sed quid illi contra nos dicere solent, explicavi: quorum opinioni, si non respondi in prologo breviti studens, ne proficationem, sed librum videler scribere, puto quod subjecerim: dixi enim: de quo non est huius temporis dissevere.

Jam ex hac Hieronymi Rufini concertatione habemus copiosissimum quid ad argumentum à Hieronymo petum respondere. Fabulas ergo appellat non suis, sed Hebreorum verbis, quos refutasset utique, nisi sibi in eo loco consulendum fuisse breviti: quo satis ostendit, se ab approbadis illorum calumnis alienum esse. Utile videbatur S. doctor exigere in Prologo reprobationes, in quas incurrit ille Daniels historiæ, ut aliorum studia excaret ad veritatis defensionem; reprobationes autem illas refellendi locus non erat. Reipsa, lib. 5 Comment. in Jeremiah ad cap. 29, historiam Susanne à Danielē scriptam ne dubitans quidem, verba Daniels ad duos impudicos senes dicta usurpat, et ex tota historiæ locum Jeremiæ secundum Judæorum sententiam interpretatur. Commentariis vero in Danielē ait se de iis que in Hebreo canone non extant, id sensisse quod Origenes, quod Eusebius, quod Apollinaris, qui de iis Prophryo responderem non debere se dixerunt. Atqui tres ii, licet apertè non dixerint canonicas esse historias, propter quid juxta certum non erat, neque ullius editi verbis expressum; de historiarum tamen veritate nunquam dubitaverunt. Itaque nec dubitavit Hieronymus, neque appellare consequentes fabulas suo sensu potuit: nisi fortassis historias audiu jucundas, et ad animorum delectationem aptas vocaverit fabulas, ut Bellarmius et Sextus Senensis explicarunt.

Argumenta cetera, que contra harum historiarum veritatem urgiri magis possunt, tractavit Africanus, quo nemo aerius oblitus; ab ipso igitur sumamus. Opponat illi Oriogeni illud cum vere cohærentia non posse, quod de Joachimo Susanne maritus dicatur, sedem atque hortos amplissimos habuisse, atque affluisse divitias. Quomodo enim captivus homo bonis omnibus spoliatus splendidae incoleret domos, in quas insigniores ali captivi convenienter honoris gratia, et viridarium arboribus consitum ad oleactationem possideret? Iterum: quā ratione componatur dura servitudo condito cum auctoritate, quam seorsim impudici, et populus retinuerunt judicandi, et decernendi reis supplici, ut in Susanne historiæ narratur? Credibile enim non est, aut suos ex propria gente Hebreis fuisse judges, aut Danielē, vel populum à Danielē revocatum ad judicium juxta vitæ et necis habuisse, ut primo innocens matrona morte damnaretur, postea senes, jubente populo, poemati scleris, et calumniae darent. Deinde Danielē puerum adhuc, omnissime auctoritatis expertem non audisset populus contra judicium suorum testimonium, qui atate atque existimatione officio parta clamores Daniels ab initio reprehenserint. Sed ne puerum quidem tum fuisse Da-

niellem constat uspiam. Nam Ezechiel anno 6 à deportatione Jechonie, id est, novem fere annis post Danielis servitudinem, cum paulo ante, ut fertur, Susanna historia contigisset, de Daniele loquitur viro aetate maiore; aquat enim Danielē Jobo et Noe, qui filios et filias non liberarent justitiam suā. Denique silet omnino Josephus de tota illa historia, silent Hebrei: imò verò et pernegant quidquam corum accidisse, que in Danielē additamentis leguntur.

Julio Africano responderat Origenes, ut monimus; quare si adversarius alterum disputantes produximus, patronem alterum adhibeamus. Joachim Susanne maritus, quicumque si fuerit, sive ex regia stirpe, sive ex aliis nobilioribus captiuis, potuit in captivitate suis uti fortunis, domum, ac praedium vienus possidere. Iudeos ad se confundentes honeste recipere. Quot unquam in ultrâ captivitate et Assyriacis, et Babylonica ista rebus omnibus ad vita comeditatem necessariis abundanter! In primis Tobias fuit, ejusque nepos Achiacharus, alter profusi in Israelitas liberalitate, et largi cleomenys clarissimus, alter regis numeribus. In Babylonica Mardochæus, et Nehemias apud Regem gratiosissimi: quare ergo et Joachim Susanne maritus non potuerit splendide vivere, cum presertim ignoraretum amplerem domum esset, et pomarium magnificientius, quam conveniret Judeo paulo ante traducto Babylonem? Its accedit. Deum iussisse ut captivi in Babylone dominos adficerent, plantare hortos, fructus comedentes, filios filiasque gignerent, pollicitum prosperitatem, Jerem. cap. 29, vers. 5; et si omnino fortunis omnibus Babylonii Judeos spoliassent, quomodo obsequi divino precepto potuerint? quid autem dicti aquinis potest, quomodo Joachim primis captiuitatis sua annis ad fundos acquirendos se applicuisse?

In ea servitio ius vite et necis Judeos renunciare, non est adeo crediti difficile. Solent enim victores subacti populi interdum permittere, ut suis legibus vivant, suisque tribunalibus utantur, quod quidem neque insciis principibus magistris sit, neque licentius agi conceditur; sed vel dissimulatione, vel approbatione est in usu, cum legum est percepta ratio, quibus captivi reguntur. Ita Romani permisissent Iudeos à se superatos suas et leges et consuetudines sequi. Iudeus Romanus imperator rebellionem acrius exprobabat, ut Josephus scribit, de Bello jud., lib. 7, cap. 15: *Leges servitium patris, et vivere vos non solim discetis, sed cum aliis etiam vestra voluntate concessimus.* Revera cum multi inter captivos nobilitate, fortunis, gratia potestis esset, quid obfuerit, cum potestas judicandi dammandique reos populo illi eriperetur? Chaldaei et ipsi in adulteros igne animadverbant: quoquā ergo mordis genere Iudei crimen illud vindicarent, non admodum intererat Babyloniorum.

Daniel verò non aetate, aut nominis existimatione, aut fama sapientie, aut discipline studii fretus se opposuit senioribus; sed à Spiritu sancto excitatus,

qui ut ipsi vim maximam tribuit, sic et ad eum amicos auresque convertit populi vix satis persuadentis sibi scelus admissum: *Cumque ducetur ad mortem, suscitabit Dominus spiritum sanctum pueri junioris, cuius nomen Daniel, cap. 13, vers. 45.* Puer profectò tunc era Daniel, neque Ezechieli testimonium contra est. Nam Ezechiel anno 6 à deportatione Jechonie, Danielē cum Jobo et Noe comparavit; Daniel autem anno ferè 4 captivitatibus judicium de Susanna fecerat, in quo et sapientiam suam populo probavit. Si ergo commendatus est ab Ezechiële annis fermè sex, postquam innocentem mulierem a periculo liberaverat, idemque puellas migraverat Babylonem, non seniori, neque adulto, sed juniori tribuit Ezechiel praecionum. Comparatur autem cum Noe et Jobo sive propter ejus justitiam exploratam omnibus, et compertam, sive propter famam, quam ex Susanne liberatione, et somniiorum regis interpretatione sibi acquisierat, queque in junio adhuc aetate par erat natu majoribus.

Silencium Josephi, et Hebreorum contradicatio probat solium Iudeos, quia historiam in canone suo non habent, habuisse suspectam. Josephus enim, cùm in Hebreo nihil eorum reperiatur, sicut rem fratribus odiosam. Ceterum non modò supra nos docimus ex auctore libri *Juchasin*, seu *familiarum cognitam esse Iudei Susanne historiam*, verū et S. Hieronymus commentariis in Jeremiah super commemoratis reflectis ex Hebrasorum sententiâ Achabum et Sedeciam fratribus à rege Babylonis in saragione, Jerem., cap. 29, v. 23, *esse presbyteros, qui fecerunt statuim in Israel, et mechaeti sunt in uxores ciuitatum suorum, quorum unito loquuntur Daniel invenit dierum malorum.....* Addit illos prætexisse libidinem suam, ut Hebrei putant, generatione Messie, quem ex se riturorum diebant mulierculis, ut corpora sua præberent quasi futura Christi matres: cosdem et castitati Susanne insidiantur, et coniunctos quidem esse à Danielē; sed latam in ea sententiam à rege Babylonis, qui in captiis et victos habebat imperium. Igitur Susanne historia non erat Iudeis omnino incompta, quoquā in quibusdam factum varientur. Historiam verò Beli destruci, Draconis occisi, sacerdotum interfectorum, à vers. 27, cap. 14, ad postremum usque Chaldaicē descriptam habemus in *Beresith Rabba* à Raymundo Martini in Pugione fidei, p. 5, dist. 5, c. 25, art. 7, relatam, quam qui Latinè reddit, ne verbum quidem mutat ex iis que legit in nostro Daniele. Quomodo igitur negent omnino Iudei, quod in suis commentariis usquequaque præbant et vulgatissimis descriptum reperitur?

Quartum nunc restat de Danielis prophete personā querendum: an ipsam innocentiam Susanne vindicaverit, ejusque historiam, et cetera que in Hebreis Biblia desunt, perinde litteris trahiderit, ac prophetias, quas ipsumsum conscripsisse demonstravimus? Plane sanctorum Patrum testimonis confecta iam res est. Qui enim totum volumen Danielis divinas esse Scripturas tradierunt, ii et totius pariter scriptorem Danielē affirmarunt. Magnum huic sententia

viri tribuit vetustissima græca editiones, in quibus exordiū Daniels liber ab historiā Susanne, ut temporis ratio servetur: unde primū ingentem sibi famam perepit illi ipse, qui postea se somniorum regis interpretet, et futurorum cognitorum clarissimum præstvit. Cū autem in eodem libro continetur Beli et Draconis contrari atque interempti narratio, quid dubitemus Daniēlem ipsum, et horum mirabilium effectorem, et rērum à se gestarum scriptorē agnoscere? Conferamus decimū quartū capitulū initium cum sexto capitulo, in quibus de gratia, quā apud regem valebat, sermo est; profectio cūdum esse virum invenerimus, nō duos, alterum alterius dissimilem: *Erai autem Daniel contra regis, et honoratus super omnes amicos ejus, cap. 14, v. 4; Daniel superabat omnes principes et saraphas, quia Spiritus Dei amplior erat in illo. Porrò res cogitabat constitutae cum super omnes regnum, cap. 6, v. 3 et 4.* Atque hæc satis superante sunt p̄ re nostra.

Haud ignari quidem sumus Hieronymum progenitorum commentatoriorum in Daniēlem duo dicere, que dubiam admodum hanc rem faciunt: alterum est, Apollinarium, et Enschium Porphyrio respondisse Susanne, Beli, et Draconis fabulas partem esse prophetas Habacuc filii Iesu de tribu Levi: alterum verò, secundum septuaginta Interpretes in titulo ejusdem Beli fabule inscripsi: *Homo quidam erat sacerdos nomine Daniel filius Abda: ex quibus utrumque, quod possumus, latet. Nam si Habacuc ea scripsit, falso Daniels nomen supponitur; quemadmodum si idolum Bel à Danièle sacerdotio, sive à viro Levitico tribu subversum est, non Daniel propheta subverit, qui est tribu Juda, atque ex regio genere orum habuit.*

Verum huius questionis explicatio pendet ex iudicio Ecclesiæ de ea interpretatione, quæ vulgo septuaginta Interpretum dicebatur. Quā de re antequam quidquam discernamus, eundem doctorem Hieronymum prefatione in Daniēlem loquenter audiamus: *Danièle prophetam, juxta septuaginta Interpretes, Domini Salvatoris Ecclesie non legant, utentes Theodosianū editionē: et hoc cur acciderit, nescio; sive enim quia sermo Chaldaicus est, et quibusdam proprietatis à nostro eloquio discrepat, nonuerunt septuaginta Interpretes eadem lingue finitas in translatione servare; sive sub nomine coram aliis, necesse quo, non satis Chaldaeum linguam scient editus est liber; sive aliquid quia causa existet, ignoramus: hoc unum affirmare possum, quid multum à veritate discordat, et recto iudicio repudiatis sit. His positis: si interpretatio illa Daniels, quæ in editione Septuaginta circumferatur, multum discordat veritati, quoniam approbatōne habebit in illis quæ de auctore quendam libri partum, et de Daniels persona in questionem venire possunt? Item, si ambiguit, an ignotus interpres Chaldaici sermonis imperitus editionē Septuaginta versionem suam mendosam inseruerit; quid est valēt contra probatissimas interpretationes Græcas, contra sanctorum Patrum chorum, contra Eusebium ipsius hoc loco nobis oppositum, qui in viis propheta-*

rum agnoscit librum Daniels à Susanna historiā evordi?

Nunquā profecto credam septuaginta Interpretes viros et doctrinā et fide illustres peccasse adeo, atque ab Hebraicā veritate discordasse in propheta Danièle vertendo, quemadmodum et Origēnes observavit editam eorum nomine interpretationem esse vitiosam, atque ab Hebraicō exemplari discrepantem, ut proterea in Hexaplis, ubi Hebraicū etiam textum hebreicū scripterat, et Græcis characteribus, Daniēlem ex septuaginta Sennibūrū interpretatione prætermiserit, ne in eadē pagina esset in oculis omnium tanta diversitas. Quapropter et Hieronymus, comment. in Daniēlem, cap. 4, iterum monens iudicium *Magistrorum Ecclesie* reputidūm editionem in volumine Septuaginta descriptam, eamque Theodosianū suscepit, *qua et Hebrew, et veteris translationis congruit,* repetit se nescire quā ratione in illa septuaginta Sennibūrū lumine tam multa prætereantur: idē utique, quia falsi eorum conscriptam nomine suspicabatur. Itaque non aberrārunt à verō, qui tradiderunt, ignotum interpretēm nimirū sibi arroganter quod vidisset in historiā Beli et Draconis, Habacucum nominari, credidisse ab eodem quoque historiam illam in scripta relata, quoniam solebant prophetae, quia sibi accidebant, memoria prodere. Cū vero primū id sibi in annū indexisset, rēs per certo tenuisse, et capitulo illi, ubi historiam narrabatur, falsum titulum praeposse.

Quid ergo Eusebiī atque Apollinarī iudicium metuimus, qui et falsos codices secuti, calamias atque iecū Porphyriū declarare tantummodo quiescerunt et quæ Septuaginta de Beli et Draconis historiā scripserunt, ipsi ad Susannā historiam quoque plus sequō traduxerunt? Quid verò spectat Daniēlem sacerdotem appellatum in versione Septuaginta, quando ea versio auctoritate obliteraret, faciliter à sciente Hebraicā Lingua explicaretur. Nomen enim *Chœn*, quod ut plurimum sacerdotem significat, interdum *principes*, *satripa*, et *Rabā* cum Chaldaeo paraphrasa reddi debet. Sic lib. 2 Reg., cap. 8, v. ult., Vulgata nostra habet: *Fili autem David sacerdos erunt: at septuaginta Seneiores, Chaldeus interpres, Syrus, aliquæ Arabs, principes, optimates consilio redditur. Non signifatur ergo eo vocabulo sacerdos nomine Daniel Danièle Beli et Draconis subversione de Levitico genere fuisse, sed auctis minoribus funetur.*

Colligunt denique in unum omnia, qui auctorem quendam Græcum alium à Danièle propheta arbitrantur, multum discordat veritati, quoniam approbatōne habebit in illis quæ de auctore quendam libri partum, et de Daniels persona in questionem venire possunt? Item, si ambiguit, an ignotus interpres Chaldaici sermonis imperitus editionē Septuaginta versionem suam mendosam inseruerit; quid est valēt contra probatissimas interpretationes Græcas, contra sanctorum Patrum chorū, contra Eusebium ipsius hoc loco nobis oppositum, qui in viis propheta-

giā alludens ait: *Angelus Dei zion, id est, scindet te medium: cum verò alter acusasset sub primo (lince), ait Daniel: Manet enim Angelus Domini gladium habens ut, nō potest te medium. Lusus autem ille in Hebreicis aut Chaldaicis verbus fingi nequit; Daniel ergo ea non scripsit, sed Græcus poēta fabula invento, qui arboreis à senioribus dictas cogitavit, quorum nomina ad secundi et scindendi significacionem transferunt. Secundū, Habacuc propheta, qui dicitur cap. 14, v. 35, ab angeloprehensus capillis, atque ad lacum leonum Babylonem delatus, temporibus Manassis regis Iuda floruit, jamque ex vivis excesserat, nee poterat prandium messoribus paratum Danieli escenti in lacu apponere: igitur figuramentum Graeci hominis est chronologiam negligens, modo narratione sua oblectet. Tertio, ut cavillatur apud Hieronymum magister ille Iudeorum: quis credat tantum fuisse oīi tribus pueris, ut in camino astutus incendiū metro londeret, et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent? aut ubi existat in toti scripturis exemplum cuiusquam sanctorum gravi corpore volantis, et puncto horae tanta terrarum spatia prætereuntis? Non potuit ergo Daniel ineptas istas conscribere.*

Primum horum grave quibusdam videatur; verū nolis parum negoti faci. Etenim antiquissimis captiuitatis Babylonica temporibus potuerunt hebreica aut Chaldaica secundi et scindendi nomina esse similia vocabulorum significantium *lentiscum* atque *ilicem*, cujusmodi similitudinem in Graecis idiomate reperimus: nunc verò quid nullas habemus voces Hebreicas prater Biblicas, nūlce suppetunt amplius ad illicū verborum lumen. Esse tamen potuerunt in Hebreico exemplari vocabula alīnd arboris genus significativa, quibus ponita à Danièle denotata alludere: sic v. g., si alter sonus dixisset visam à se in flagito Susannā תְּרֵבָה תְּרֵבָה sub *Thysra* (eupresso), alter תְּרֵבָה תְּרֵבָה sub *Hauda* (queru); respondisset autem alteri Daniel: *Angelus Domini ἦν εἶπεν τοῖς, et subita tabe conficiat;* alteri ἐντέλειται tibi, et diris omnibus deoere, fuisse utique quadam soni similitudo in verbis sene dissimilibus. Atverò Græcus interpres eum ad sensum, non ad verba spectaret, invenire potuit arbores alias, in quorum nomine pariter jocaretur. Atque etiam in codice Hebreico nullus fuisse in verbis jocū, quemadmodum neque in est nona Vulgata; voluit tamen Græcus translator vel usus libertate interpreti non insolente arborum nomina mutare ut acutius luderet, vel verbum verbo fideliter reddens eam invenire in Græco paranomasiam, quæ in Hebreico non resonabat. Accusandus fuisse latius interpres commenti et fictionis, si occasione capti vacuum lentisci atque ilicis loquentem ita Danièle induxisset; alteri, non leniè ergo, sed subito peribis; alteri, illico ergo secerabis, ut certe facere potuit? vel si earum arborum loco posuisse sub arbore mulo, sub edro, ut protinus subjeceret: *abas in malam rem: cedat te carnifex?* Hęc igitur tanta non sunt, ut de rei veritate, aut scriptore dubitent.

Incertum est deinde, quā aetate Habacuc propheta

vixerit; ut inde patet quād lege sit argumentum à remultām controversiā petitur. Verū quidem, ut et suo loco notabilis, Habacuc, qui inter minores prophetas octavus est, sub initium regni Joachimi, futura prediebat: presentem enim, aut proximan saltem Hierosolymorum, et Sæde cladem, cap. 1, et Nabuchodonosoris primum interlandam potentiam, post ad feruum statum dejectionem vaticinatur; nihilque est in tota viri Dei propheetā, ex quo conqueratur autē Manassis captiuitatem locutum Dei nomine. Quare aquilis utique fuit temporum Danielis, ut Epiphani, Hieronymi, allorumque Patrum sententia est, in quā et fuit Clemens Alexandrinus, qui lib. 1. Strom. habet: *Prophetabant autem etiam tempore Sædeclie Jeremias adhuc, et Ambacum (sic enim vocatur a Græcis propheta).... tunc propter Draconem Daniel injectus in Iudeorum: quis credat tantum fuisse oīi tribus pueris, ut in camino astutus incendiū metro londeret, et per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent? aut ubi existat in toti scripturis exemplum cuiusquam sanctorum gravi corpore volantis, et puncto horae tanta terrarum spatia prætereuntis? Non potuit ergo Daniel ineptas istas conscribere.*

Reliqua ab Hebreorum preceptorē allata homiis est non Danielis scripturam modū, sed blasphemī accusantis Deum. Illasis flammā pueris divino beneficio gaudium eripit, et divinarum laudum praedicatio, in quā versari diutius potuerunt cursus omnibus soluti; potuerunt et metro ludere, utpote litteris erudit, ut usus sospè creditur David vel in magnis doloribus: quamquam ignoramus solitane, an stricta oratione cecinerat. Si inter medius cruciatu, Deo avocante animalium à sensibus, martyres illustria divina virtus testimonia dederunt; quidni pueri Hebrei nullo dolore percidi divinarum laudum precones fuerint? Hebrei, qui insigni quodcumque miraculū solerant publicis laudibus celebrare?

Esi verò non existet in veteri Testamento exemplum hominū corpore abrepiti, atamen immensa est, finemque potestia cali non habet, et quidquid voluerit Deus, parerunt est. Ne dæmoni quidem Hebrei vim negant arripiendorum hominū, et ferendorum per aeris spatiā; quid ergo angelō malo permittunt, id bono non concedant? Verū non ignorant Hebrei Eliam in altissimis locis subito abreptum, et Enochum translatum à Deo nupsū apparuisse. Quod plus quā satis est ad recentiorum Hebreorum perversitatem retundendam, ne plura adjicantur.

ARTICULUS XXII.

De duodecim Prophetis minoribus.

Duodecim minores Prophetas unico articulo complectimur, quemadmodum in unicū volumen oīi apud Hebreos omnia eorum opuscula includebantur,